

ОСНОВНІ ВИДИ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті на основі дослідження сучасних наукових поглядів на державний податковий менеджмент визначено його основні види та принципи.

В статье на основе исследования современных научных взглядов на государственный налоговый менеджмент определены его основные виды и принципы.

The article is based on research of current scientific views on the state tax management its main types and principles.

Ключові слова: державний податковий менеджмент, види державного податкового менеджменту, принципи державного податкового менеджменту.

Подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи та перехід економіки України до сталого економічного розвитку, поруч із підтримкою правопорядку, забезпеченням обороноздатності, підтримкою взаємовідносин з іншими країнами, наданням суспільних послуг тощо є важливими завданнями держави, вирішення яких потребує створення відповідних фондів фінансових ресурсів. Однією з найвагоміших складових сукупних державних надходжень є податкові надходження, таким чином держава повинна проводити цілеспрямовану діяльність, направлену на формування достатнього обсягу фінансових ресурсів – здійснювати державний податковий менеджмент. Важливим завданням дослідження проблем державного податкового менеджменту є з'ясування його основних видів та принципів, що дозволить більш прозоро та об'єктивно формувати державну політику у сфері оподаткування.

Дослідженню проблем податкового менеджменту присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Найвагоміші напрацювання в даній сфері мають такі науковці: Л.М.Безгубенко, П.К.Бечко, А.Загородній, Ю.Б.Іванов, К.Ф.Ковальчук, А.І.Крисоватий, М.А.Чурбанов, А.Г.Седов, О.М.Тимченко та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій з проблем податкового менеджменту, нині відсутні наукові розробки, які відображають сучасний етап розвитку системи оподаткування в нашій державі.

Метою статті є визначення основних видів та принципів державного податкового менеджменту. Для досягнення поставленої мети в статті було вирішено такі завдання: досліджено сучасні наукові погляди за темою дослідження, проведено їх критичну оцінку, досліджено сучасний стан нормативно-правового регулювання податкових відносин в Україні.

У науці та практиці управління податковою системою розрізняють різні види політики управління податками [1], відповідно, податковий менеджмент має бути спрямований на виконання цілей та завдань прийнятої в державі податкової політики. Таким чином, залежно від способів формування доходів бюджетів державний податковий менеджмент можна класифікувати на:

- менеджмент максимальних податків – передбачає достатньо високі ставки оподаткування, але при цьому діяльність держави спрямовується на активне

виконання соціальних цілей та завдань, соціальними гарантіями для всього населення;

- менеджмент економічного зростання – заснований на максимально допустимому рівні оподаткування, із спрямуванням на створення умов для активного економічного зростання, однак соціальна політика обмежується розв'язанням проблем на мінімальному рівні не тільки для найменш захищених верств населення;

- менеджмент розумних податків – передбачає розумне поєднання помірною оподаткування та вирішення соціальних проблем.

У сучасній науковій літературі податкова політика поділяється залежно від часової перспективи на довгострокову та середньострокову [2]. Слід зазначити, що в ході державного податкового менеджменту виконуються й інші завдання, які не можуть носити ні стратегічного, ні тактичного характеру, наприклад, облік платників податків, контроль за дотриманням платниками податків порядку розрахунків із бюджетом та вимог до складання та подання податкової звітності тощо, а отже, можна виділити й оперативний державний податковий менеджмент.

Отже, залежно від часової перспективи цілей та завдань, на вирішення яких спрямований державний податковий менеджмент, розрізняються наступні його види:

- стратегічний – має на меті виконання довгострокових цілей та завдань державної податкової політики, виконання яких передбачено на термін до 5 років, що узгоджується з терміном каденції парламенту, та які закріплені у податковому законодавстві, а також у відповідних програмах економічного та соціального розвитку держави загалом;

- тактичний – забезпечує виконання середньострокових цілей та завдань державної податкової політики в межах одного бюджетного року, які закріплені в основному фінансовому плані держави – законі України «Про державний бюджет України» на відповідний рік;

- оперативний – спрямований на виконання поточних цілей та завдань податкової політики держави в межах одного календарного місяця або кварталу, що узгоджується з мінімальними податковими періодами за основними податками та зборами, що встановлені Податковим кодексом України.

Слід зазначити, що, на нашу думку, адміністрування податків може розглядатися в межах тактичного та оперативного податкового менеджменту, оскільки органи адміністрування в своїй діяльності керуються переважно середньостроковими та короткостроковими цілями і завданнями податкової політики держави.

Відповідно до вимог статей 9 та 10 Податкового кодексу України [3], усі податки і збори поділяються на дві основні групи: загальнодержавні та місцеві. Порядок встановлення податків різних груп, їх перерахування до бюджетів певною мірою відрізняється, а отже потребує використання спеціальних методів та інструментів державного податкового менеджменту. Враховуючи викладене, залежно від групи податків та зборів можливо розрізнити такі два види державного податкового менеджменту:

- державний податковий менеджмент загальнодержавних податків та зборів – стосується податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість, акцизного податку тощо;

- державний податковий менеджмент місцевих податків та зборів – стосується податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів тощо.

Функціонування державного податкового менеджменту повинно відбуватися з урахуванням певних вихідних ключових положень – принципів. Принципи податкової діяльності висвітлені в значній кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників [4, 5]. На нашу думку, принципи державного податкового менеджменту доцільно розділити на дві групи: специфічні принципи та загальні принципи. Дотримання специфічних принципів державного податкового менеджменту забезпечить дотримання цілей та завдань податкової політики держави, а використання загальних принципів менеджменту в сфері податкової діяльності забезпечить високу ефективність управлінської діяльності в даній сфері.

До специфічних принципів державного податкового менеджменту слід віднести принципи, що викладені в Податковому кодексі України [3]: загальність оподаткування; рівність усіх платників податків перед законом; невідворотність настання визначеної законодавством відповідальності за порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норми законів або інших нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування; фискальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів.

Загальні принципи державного податкового менеджменту відповідають класичним принципам ефективного управління. А.К.Семенов та В.І.Набоков [6] під принципами управління розуміють основні правила, які походять з дії об'єктивних економічних законів та закономірностей суспільного розвитку, якими необхідно керуватися суб'єктам управління в процесі управління конкретними об'єктами.

На підставі критичного аналізу існуючих підходів до визначення принципів менеджменту [7-9] та з урахуванням особливостей сфери оподаткування, можна визначити наступні загальні принципи державного податкового менеджменту:

- системність – охоплення всіх аспектів, функціональних напрямків, органів державної влади, наділених повноваженнями в сфері оподаткування, їх організаційних підрозділів, функцій та механізму управління, що забезпечить формування комплексної картини функціонування державного податкового менеджменту та унеможливить неврахування деяких факторів, дія яких може негативно позначитися на показниках функціонування системи оподаткування;

- неперервність – функціонування державного податкового менеджменту має здійснюватися на постійній основі, що унеможливить неврахування певних подій

та факторів, що відбуваються в суспільстві та в господарській діяльності;

- цілеспрямованість – функціонування державного податкового менеджменту повинно бути спрямоване на досягнення встановлених державою завдань, що в свою чергу, ґрунтуються на цілях соціально-економічного розвитку країни, чим буде забезпечена максимальна імовірність досягнення цілей податкової політики;

- оперативність – оперативне реагування органів державної влади, що наділені повноваженнями в сфері оподаткування, на зміни ключових показників функціонування національної економіки та життя адекватних заходів, чим забезпечуватиметься унеможливлення негативних проявів та напруженості у суспільстві;

- регламентація – функціонування державного податкового менеджменту повинно базуватися на визначених, належним чином затверджених регламентуючих нормативно-правових актах, чим забезпечуватиметься стандартизованість підходів до вирішення тих чи інших завдань податкової політики, що унеможливлуватиме появу недоліків;

- адаптивність – здатність органів державної влади, наділених повноваженнями в сфері оподаткування, оперативно пристосовуватися до змін в умовах ведення господарської діяльності в суспільстві та поза її межами, змін у рівні життя населення, чим забезпечуватиметься адекватність системи оподаткування реальним умовам;

- простота побудови та прозорість – структура системи органів державної влади, залучених на управління в сфері оподаткування, повинна бути зрозумілою усім зацікавленим особам, чим забезпечуватиметься порозуміння між державою та платниками податків;

- незалежність – державний податковий менеджмент повинен бути незалежним від поточних ситуаційних потреб певних органів державної влади та платників податків, його діяльність має бути підконтрольною виключно вищим органам державної влади, чим забезпечуватиметься дотримання цілей та завдань державної податкової політики;

- саморозвиток – державний податковий менеджмент повинен оперативно виявляти перспективні завдання, що виникатимуть на майбутніх етапах розвитку економіки; удосконалювати або розробляти відповідні методи, інструменти та технології оподаткування, що забезпечуватиме адекватність оподаткування майбутнім завданням та проблемам;

- автоматизація – всі процеси державного податкового менеджменту мають враховувати новітні досягнення розвитку інформаційних систем та електронно-обчислювальної техніки, що забезпечуватиме максимально ефективне виконання завдань та функцій в сфері оподаткування.

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок про те, що державний податковий менеджмент можна класифікувати за такими основними ознаками: залежно від способів формування доходів бюджетів; залежно від часової перспективи цілей та завдань, на вирішення яких спрямований державний податковий менеджмент; залежно від групи податків та зборів.

Принципи, на основі яких відбувається функціонування державного

податкового менеджменту, поділяються на дві основні групи: загальні (системність; неперервність; цілеспрямованість; оперативність; регламентація; адаптивність; простота побудови та прозорість; незалежність; саморозвиток; автоматизація) та специфічні (загальність оподаткування; рівність усіх платників податків перед законом; невідворотність настання визначеної законодавством відповідальності за порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норми законів або інших нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів).

Наступні наукові дослідження проблем державного податкового менеджменту доцільно присвятити обґрунтуванню структурно-логічної послідовності його реалізації.

Список використаних джерел:

1. Государственное регулирование национальной экономики [Учебное пособие] / С.С. Арбузов, И.В. Бушуева, О.И. Вапнярская и др. Под ред. Н.А. Платоновой, В.А. Шумаева, И.В. Бушуевой. – М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2008. – 653 с.
2. Карп М.В. Налоговый менеджмент [Учебное пособие] / М.В. Карп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 477 с.
3. Податковий кодекс України / Верховна Рада України. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 608 с.
4. Рева Т.В. Податковий менеджмент [Навчальний посібник] / Т.В. Рева. – К.: Центр навчальної літератури. – 2003. – 282 с.
5. Джигалов С.О. система оподаткування та її вплив на соціально-економічний розвиток і фінансове забезпечення регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / С.О. Джигалов. – Ірпінь, 2006. – 22 с.
6. Терминология менеджмента: Словарь / [сост. А.К. Семенов, В.И. Набоков]. – М.: Издат.-книготорг. центр «Маркетинг», 2002. – 224 с.
7. Менеджмент для магистров: Учеб. пособ. / А.А. Епифанова, С.Н. Козьменко, А.И. Андронов. – Сумы: ИТД «Унив. кн.», 2003. – 762 с.
8. Менеджмент організацій. Підручник / [Л.І. Федулова, І.В. Сокирник, В.В. Стадник та ін.]; за заг. ред. Л.І. Федулової. – К.: Либідь, 2004. – 448 с.
9. Большая экономическая энциклопедия [авторы и составители Т.П. Варламова и др.]. – М.: Эксмо, 2007. – 816 с.